

Sukupuolineutraali hetu, tavoite ja lähtökohdat

Hallitusohjelma:

- ”Henkilötunnuksen sukupuolisidonnaisuudesta luovutaan osana henkilötunnuksen uudistamista valtiovarainministeriön selvityksen pohjalta.”

Loppuraportin lausuntopalautteen perusteella tarkennettu ehdotus:

- ”Vuodesta 2027 alkaen muutoin nykyisenkaltainen henkilötunnus annettaisiin sukupuolineutraalina henkilölle, jonka tiedot merkitään ensimmäistä kertaa väestötietojärjestelmään. Sukupuolta ei voisi enää tämän ajankohdan jälkeen päätellä henkilötunnuksesta. Ennen tätä annettuja henkilötunnuksia ei muutettaisi vaan ne säilyisivät nykyisenmuotoisena.”

Sukupuolitiedon poistaminen, säännösmuutokset

- VTJ-lain 11 §:n 2 momentti ja VTJ-asetuksen 2 §:n 3 momentti muutettava siten, ettei sukupuoli tieto ole enää osa hetun rakennetta.
- Sukupuolitulo lisättävä erikseen VTJ-lain 13 §:n säännökseen VTJ:n tietosisällöstä.
- Kunkin hetuja käsittelevän toimijan arvioitava jatkossa erikseen tarve käsitellä sukupuoli tietoja.
  - Luovutusrajoituksille ei toistaiseksi nähty tarvetta. Lähtökohtaisesti tieto luovutettaisiin VTJ:stä voimassa olevien säännösten puitteissa.
- ”Sukupuolineutraalin henkilötunnuksen käyttöön siirtymisen muut lainsäädännön muutostarpeet täytyy tunnistaa.”
  - Toistaiseksi tunnistettu muutostarpeita ainakin maahanmuuttohallinnon ja Puolustusvoimien henkilötietolakeihin. Kaikki hallinnonalat kartoitettava.

Muutoksen oikeudelliset ja tosiasialliset vaikutukset

- **Oikeudellisesti** kaikki hetut (ennen ja jälkeen 1.1.2027 annetut) muuttuvat sukupuolineutraaleiksi.
    - Organisaatiot, ihmiset ja tietojärjestelmät eivät saa enää päätellä henkilön sukupuolta hetusta.
  - **Tosiasiallisesti** kaikista ennen 1.1.2027 annetuista hetuista voi edelleen päätellä henkilön sukupuolen.
    - Sukupuolineutraalius koskee käytännössä vuosikymmenten ajan vain maahanmuuttajia ja 1.1.2027 jälkeen syntyneitä lapsia.
- Nyt toteutettava sukupuolineutraalius ≠ Kokonaisuudistuksessa haettu sukupuolineutraalius

Erityiskysymyksenä vaikutukset sukupuolensa korjaavalle

- VTJ-lain 12 §:n mukaan hetu muutetaan sukupuolen korjaamisen yhteydessä siten, että hetuun sisältyvä sukupuolitieto vastaa henkilön vahvistettua sukupuolta.
  - Lähtökohtaisesti hetun muuttaminen olisi jatkossa tarpeetonta ja säännös tulisi kumota.
- Sukupuolen korjaavilla kuitenkin pääosin vanha (ennen 2027 annettu) hetu, josta tosiasiallisesti edelleen luettavissa minkä sukupuoliselle se on annettu.
  - Jos hetua ei vaihdeta, tieto henkilön transsukupuolisuudesta olisi käytännössä usein pääteltävissä pelkästä nimestä ja hetusta.
    - ✓ Naisen nimi + pariton yksilönumero (= hetu annettu miehelle)
    - ✓ Miehen nimi + parillinen yksilönumero (= hetu annettu naiselle)

Loppuraportin lausuntoja

- Seta ry:

”Yksityisyyden kannalta olisi riittämätöntä vain irrottaa sukupuoli tieto tunnuksesta muuttamatta tunnuksen muotoa, koska käytännössä juridisen sukupuolen ja sukupuoltaan korjanneilta entisen juridisen sukupuolen pystyisi päättelemään kaikilta niiltä, joiden syntymävuosi on ajalta ennen tiedon irrottamista tunnuksesta.”

”Työryhmän esittämässä siirtymäajan käytännöissä on kaksi ongelmaa: 1) siirtymäaikana vielä myönnettäisiin osalle ihmisiä vanhanmallisia henkilötunnuksia, jotka eivät kuitenkaan olisi enää sukupuolisidonnaisia ja 2) sukupuoltaan korjaavat eivät siirtymäaikana vaihtaisi henkilötunnustaan. **Siirtymäaikana hetusta voisi siten päätellä, että henkilö on korjannut sukupuoltaan tai muuttanut Suomeen. Molemmat tiedot voivat altistaa syrjinnälle.**”

Loppuraportin lausuntoja

- Trasek ry:

”Haluamme erityisesti kiittää työryhmää siitä, että se on päätenyt malliin, jossa kaikki henkilötunnukset vaihdetaan uuden järjestelmän mukaisiksi. **Verrokkivaihtoehtona ollut malli, jossa vain uudet tunnukset luotaisiin sukupuolineutraaleiksi, olisi ollut merkittävä heikennys transsukupuolisten asemaan:** ennen muutosta syntyneillä sukupuoli olisi edelleen ollut melko varmasti pääteltävissä henkilötunnuksesta, ja vanhan järjestelmän aikainen henkilötunnus, joka ei vastaisi henkilön sukupuolta, olisi ollut suhteellisen vahva merkki sukupolenkorjauksesta. Syrjinnässä ei ole ratkaisevaa, onko syrjintäperuste todellisuudessa olemassa, vaan syrjintään syyllistyvän subjektiivinen tulkinta.

Raportissa esitetty toimintatapa, jossa siirtymäaikana luotavat henkilötunnukset ovat muodoltaan muuten vanhan järjestelmän mukaisia mutta sukupuolineutraaleja, ei ole täysin ongelmaton. Käytännössä se johtaa useiden ihmisten kohdalla tilanteeseen, jossa henkilötunnus paljastaa hänen joko korjanneen juridista sukupuoltaan tai muuttaneen Suomeen siirtymäaikana. Kun sekä sukupuolivähemmistöt että maahanmuuttajat ovat syrjinnälle alttiita, siirtymäajan haittojen minimointiin on kiinnitettävä huomiota.”

Toteutusvaihtoehdot

1. Ns. minimitoteutus ilman mahdollisuutta vaihtaa hetua
    - Loogisesti linjassa hetun muodollisen sukupuolineutraaliuden kanssa, mutta aiheuttaa edellä kuvatut ongelmat sukupuoltaan korjaavien yksityisyyden suojaan.
    - Ei erillisiä kustannusvaikutuksia
  2. Annetaan edelleen sukupuoltaan korjaavalle mahdollisuus vaihtaa hetu
    - Uusi hetu tulisi antaa vanhojen yksilönumerokäytäntöjen (parillinen/pariton) mukaisena, mikä aiheuttaisi enintään n. 100.000 € kertakustannukset DVV:lle.
    - Sukupuolineutraaliuden hyödyt sukupuolen korjaamisen yhteydessä jäisivät vähäisiksi.
  3. Annetaan kaikille oikeus (siirtymäaikana?) ilmoitusluonteisesti vaihtaa hetunsa
    - Kustannukset ja tiedonhallintavaikutukset potentiaalisesti suuret.
    - Hetun pysyväksi tarkoitettu luonne muuttuisi.
- Lainsäädäntötyöryhmä esittää ensisijaisesti vaihtoehtoa 2.